

COTIDIANUL ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICI

Dorel CURTESCU, Facultatea de Istorie și Filosofie

The point from which starts our analysis is that, in order to study what is everyday life, it is not enough to adopt as such any theoretical conceptions about everyday life, but it is necessary, also, in perspective to show its inventiveness, to conduct an analysis of the most ordinary practices. As long as the investigation is disconnected from the field research any analysis becomes problematic.

Preocupările ce au determinat scrierea acestei lucrări țin de cotidian și teoria practică. În filosofie, istorie, sociologie și antropologie, abordările cotidianului sunt asociate cu metode și interese specifice. O filosofie a cotidianului, spune Ciprian Mihali este asociată adesea cu orientările postheideggeriene sau analitice [2, p.72]. Cu toate acestea, în gândirea contemporană, filosofia cotidianului, luată ca subiect de reflecție, se ridică rareori la interogațiile metafizice de altădată. Preocupările filosofice pentru cotidian nu se articulează întotdeauna într-o reflecție coerentă, iar discursul filosofic se vede, el însuși, frecvent devastat de discursurile altor „științe umane”. Pentru istorici, cotidianul este o categorie spațiotemporală suprimată de „marea istorie”. Istoria văzută ca o suită a „spiritului hegelian”, ori istoria abordată prin prisma luptelor de clase antagonice etc., din acest punct de vedere, ar însemna ieșirea – dacă nu chiar fuga – din cotidian. Contrar acestei perspective, în acord cu intuițiile lui Henri Lefebvre, se poate spune că, dacă cotidianul este tot ce mai contează, atunci însuși cotidianul corespunde unui „sfârșit al istoriei”. Mai elaborat, istoric vorbind, cotidianul apare acolo unde există experiența comună și acolo unde există istoricitate [7, p.18-19]. Ca urmare, pentru a fi adus într-un câmp al analizei, cotidianul – sau matérielle, alt termen pentru a defini viața cotidiană, întâlnit la Fernand Braudel – trebuie integrat în structurile sale istorice (les structures du quotidien) [4, p.27].

Pentru sociologi, preocupările pentru viața cotidiană vin pe filiera criticii macro sociologiei, preocupate de „explicarea lumii” [1, p.218]. O serie de concepte, de care se face uz în sociologia socialului („societate”/ „formațiune socială”, „social”, „structură”, „clasă”) devin problematice, iar explicația „socială” – contra-productivă [5, p.17]. Lucrul care li se reproșează adesea sociologilor, ce încearcă să răspundă la „întrebări sistematice”, este că descriu un actor social abstract. Acesta este luat ca tabula rasa, internalizând normele și valorile sociale prin aderență la grup, în calitate de membru – sau homo economicus, dezvoltând caracteristici sociale, politice și culturale – a unui homo sociologicus – ca rezultat al apartenenței sale la o clasă [1, p. 222]. Or, „structura” și „ordinea socială” nu există independent de interacțiunile actorilor sociali. Din contra, aceștia interacționează în cadrul structurilor, ritualurilor și instituțiilor sociale, reproducându-le, în cele din urmă, pe acestea. În scopul de a observa cum se reproduc comportamentele, așteptările și normele

sociale la scara micro, ar trebui, pe de o parte, să ne preocupăm de tot ce este legat de viața cotidiană și, pe de altă parte, este necesar să efectuăm o turnură spre actorul social.

Sau, pentru și mai multă claritate, problematizate trebuiesc acțiunile agenților sociali (care, de altfel, nu sunt transparente, întrucât nu se află sub controlul deplin al conștiinței [5, p.64]), practicile (imaneente acțiunilor) – „praxis”-ul; nu cultura și/sau societatea ca sistem. O atare abordare radicală, în antropologie, poate fi întâlnită la mai mulți teoreticieni care, începând cu anii '70, vor contribui semnificativ la o schimbare de paradigmă în cadrul antropologiei. Acest lucru va oferi posibilitatea unor experimentări teoretice. O serie de alte transformări în cadrul disciplinelor socio-umane și a câmpului academic pregătesc terenul pentru apariția versiunii moderne a teoriei practice (modern version of practice theory) [3, p.132-133]: sociologul francez, Pierre Bourdieu, publică în Franța lucrarea „Schița unei teorii a practicii” (1972), tradusă în engleză în 1977; tot în această perioadă, în SUA, apare lucrarea lui Clifford Geertz, *Interpretarea culturilor* (1972), în care antropologul american critică studiile hipercoerente ale sistemelor simbolice; iar în mediile academice din Marea Britanie – nu fără aportul lui Anthony Giddens și a lucrării sale „Probleme sociale în teoria socială” (1979) – apar critici aduse „structurii sociale”, dar nu din punct de vedere al marxismului structuralist, ci al individualismului metodologic [3, p.145-146].

Într-o primă instanță, versiunea modernă a teoriei practice implică câteva asumții: 1) societatea este sistem; 2) acest sistem este puternic contrângător; 3) sistemul poate fi creat și distrus. În cea de-a doua instanță, teoria practică modernă presupune observarea (deși nu este necesar, căci conceptualizarea practicilor conține raționalitatea teoreticienilor), descrierea și interpretarea relației dintre acțiunea umană, pe de o parte, și o entitate globală ce ar putea fi numită – convențional –, „sistem”, pe de alta parte. Teoria practică elucidează impactul „sistemului” asupra practicilor, într-un anumit context, și, în mod invers, cel al practicilor asupra sistemului [3, p.150]. Potrivit altor autori, teoria practică nu explică, ci doar interpretează practicile: oferă, în termenii lui C.Geertz, o „descriere densă” (thick description) a practicilor [8, p.33]. Ea nu oferă o cunoaștere despre relațiile cauză-efect, ci oferă o nouă înțelegere a situației, observarea și interpretarea acesteia sub un alt unghi. Teoria practică este, în acest sens, ea însăși un tip de practică sau set de practici. Cel mai comod ar fi să observăm cum este practică teoria practică de diferiți autori.

Dincolo de aceea că relevă ambivalență și, deopotrivă, tinde mereu să se sustragă analizei, constatăm că sub aspectul temporalității și spațialității sale cotidianul este un construct profund local. Nu există o teorie generală a cotidianului. Cotidianul nu este o categorie apriori – acesta este o categorie duală și niciodată un concept. Conform lui Henri Lefebvre, cotidianul relevă aspectele alienate ale vieții de zi cu zi. Ca urmare, critica cotidianului repre-

zintă, efectiv, „o transformare radicală a conceptului de Lebenswelt (trăitul, lumea vieții)” [6, p.69]. Intuițiile lui Lefebvre sunt confirmate de investigațiile lui Michel de Certeau, care confirmă ipoteza că studiul vieții cotidiene nu poate fi realizat din perspectiva unei singure discipline sau metode [4, p.37].

Referințe:

1. ADLER, P.A., et al. Everyday Life Sociology. In: *Annual Review of Sociology*, vol.13, (1987), p.217-235.
2. MIHALI, C. Filosofia și viața cotidiană. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. În: Philosophia*, XLI, 2, 1996.
3. ORTNER, S.B. Theory in Anthropology since the Sixties. In: *Comparative Studies in Society and History*, vol. 26, nr. 1 (Jan., 1984), pp. 126-166.
4. SCHILLING, D. Everyday Life and the Challenge to History in Postwar France: Braudel, Lefebvre, Certeau. În: *Diacritics*, nr.1, 2003, vol. 33, p.23-40.
5. LATOUR, B. *Changer la société, refaire la sociologie*. Paris: La Découverte, 2006.
6. LEBAS, E. Critique of Everyday Life. Introduction. In: Elden, S. ș.a. *Henri Lefebvre: Key Writings*. Longond: Continuum, 2003.
7. SAVA, L. *Viața cotidiană în orașul Chișinău la începutul secolului al XX-lea (1900-1918)*. Chișinău: Pontos, 2010.
8. ВОЛКОВ, В.В., ХАРХОРДИН, О.В. *Теория практик*. СПб: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2008.
9. FOUCAULT, M. *Intelectualii și puterea*. [Accesat 02.06.2013] Disponibil: http://agonia.ro/index.php/essay/1824600/Intelectualii_%C5%9Fi_puterea